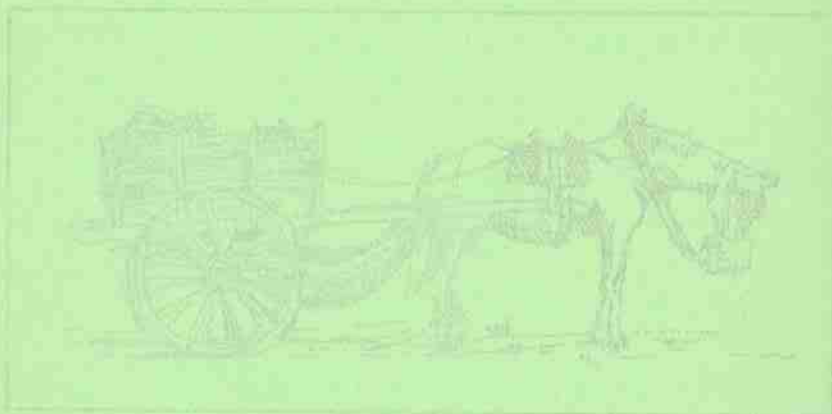

DE ROSDOEK

heemkundige studiekring
DE ACHT ZALIGHEDEN

DE ROSDOEK

DE ROSDOEK

aflevering 4, mei 1975.

De Rosdoek
is een uitgave van de
Nederlandse Vereniging
van Oudwagenaars

Voorlopige redactie:

C.Cornelissen, Nieuwstraat 74, Eersel.

DE ROSDOEK.

Aflevering 4, mei 1975.

De vierde aflevering van de "Rosdoek" zou meer in het teken van monumentenjaar 1975 hebben moeten staan. Dat dit pas gebeuren zal in het najaarsnummer is een gevolg van grote drukte voor de bestuursleden.

Tijdens de bestuursvergadering van 25 maart l.l. is de kas gecontroleerd en in orde bevonden. Een woord van waardering daarom voor onze penningmeesteresse, Mevrouw H.Maas-Bayens, namens ons allen.

Een stijvolle bronzen plaquette tot nagedachtenis aan pastoor W.Binck, de stichter van ons "Brabants Heem", is vooral door toedoen van ons bestuurslid Theo van de Ven gereedgekomen.

Zaterdag 21 juni zal de onthulling plaatsvinden, in het bijzijn van genodigden, onder wie prof.W.Glasbergen, een van Binck's grote vrienden in de archeologie. De plaquette wordt geplaatst in de buitenmuur van het oudheidkundig museum te Alphen, de gemeente waar pastoor W.Binck zo lange tijd een bijzonder zielzorger is geweest.

WELKOM.

De Vereniging "Vrienden rond de Vughtse Oudheidkamer" heeft zich bij onze stichting aangesloten. Ofschoon de naam dit niet zegt, het is een heemkundekring.

Wees met Uw 70 leden welkom.

Ook de jonge kring "De Oudheidkundige Kring Geertruydenberghe" met haar 16 leden begroeten wij hartelijk.

"Væk Liemt" - voor wie van verre komt, dit is Liempde bij Boxtel - heeft zich in maart 1975 als 41-ste kring bij ons geschaard. Als deze twijg even goed groeit als de klomp van kanadessenhout er loopt, dan is ze weldra een hele boom.

Van harte welkom.

Het Bestuur.

DE KOMENDE SINT JANSVIERING.

Naar aanleiding van het feit, dat onze kring dit jaar de traditie wil voortzetten van een "heemkundige" Sint Jansviering, waartoe alle leden per convocatie zullen worden uitgenodigd, is mij verzocht heel summier de bestanddelen te willen doorgeven, die voor het maken van de Sint Janstros van belang zijn.

Zonder dan ook in te gaan op de religieus-symbolische (en astrologische) waarde van de bloemen, geef ik ze aan de lezers van dit artikel door. Wel wil ik hier eerst nog verwijzen - voor belangstellenden - naar het boek van W.Iven en T.van Gerwen: "Lind dè is de sgonste plats". Op pag. 139 staat een artikel over de Sint Janstros, dat helemaal berust op gegevens, die ik de samenstellers, als bijdrage tot hun boek heb verschaft. Misschien komt het later nog eens tot een volledige publicatie van deze gegevens met alles er op en eraan.

Voor wat de bestanddelen betreft moet gezegd worden dat er in allerlei geschriften al heel wat over is gezegd, maar geen van de schrijvers komt met precies dezelfde gegevens.

Er was namelijk nog al wat verschil in de samenstelling en ook in het aantal van de verschillende soorten bloemen. Allen echter vermelden als wenzelijke bestanddelen:

- a) enkele bladeren van een noteboom, of eventueel van een lindeboom (= Adamsboom, levensboom) of vliertakje.
- b) St.Janskruid, dat in twee soorten te vinden is: n.l. als hemelsleutel, een vetkruid, dat de wetenschappelijke naam draagt "sedum telephium", en als duivelsjacht of godewaar: een hertshooiachtige plant, die luistert naar de deftige naam hypericum perforatum of fuga daemonum.

Verder kan men er een jarum of wilde aaronskelk bijvoegen.

Marjolein, juffertje-in-het-groen, korenbloem, margrietjes, lilies (wit, geel of oranje), enkele rozen (liefst rood, geel en wit), enkele duizend-schoon-bloempjes, enkele varens (konings- en adelaarsvaren), venkelwortels met venkelbladeren (meestal drie).

Ook doet men er vaak een zeggesoort bij, gele lis, madeliefjes, spaans gras, zilverschoon en koekoeksbloem.

Dit geheel dat voor uitbreiding met nog vele andere bloemen vatbaar is, mag aangevuld worden met graanhalmen of stro.

Wilt U bij het samenstellen van de Sint Janstros wel bedenken, dat het hier gaat om een bijzondere uiting van geloof in een God, die door lief en leed, toch Zijn Schepping in stand houdt: Qui seminant in lacrimis in exultatione metent Zaaient met tranen, zal men met vreugdegeroep oogsten". (ps.126, 5).

B.H.A.Fokkelman, Eersel.

Ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het Museum 't Oude Slot te Zeelst, gemeente Veldhoven, verschijnt in juni 1975:

NOORD-BRABANT IN PRE- EN PROTOHISTORIE.

Deze verzameling artikelen zal de eerste moderne publicatie over Noord-Brabant vroegste geschiedenis zijn. Elke specifieke periode wordt apart behandeld, met literatuuropgave. Het boek biedt een uitstekende inventarisatie van alle belangrijke bodemvondsten, vanaf de vroegste verschijning van de mens in Noord-Brabant gedurende het Paleolithicum tot aan de Karolingische tijd + 900 na Chr. Een schets van de geologie, flora en fauna, en een geologisch-archeologische tijdstabel completeren het geheel, alsmede 71 afbeeldingen (verspreidingskaarten, plattegronden, tekeningen, foto's). De auteurs hebben een al te technische terminologie trachten te vermijden, zodat zowel de specialist als de geïnteresseerde leek het boek ter hand kan nemen.

Inhoudsopgave:

Geologie, Flora en Fauna (J.P.Broertjes), Paleolithicum (Drs.D.Stapert), Mesolithicum (Dr.R.R.Newell), Neolithicum (Drs.J.Slofstra), Vroege en Midden-Bronstijd (G.Beex), Late Bronstijd (Dr.G.J.Verwers), Ijzertijd (Dr.G.J.Verwers), Romeinse Tijd (Drs.L.J.A.M.van den Hurk) en Merovingische Tijd (W.J.H.Verwers).

162 blz., 71 afb., gebrocheerd f.25.--.

Het boek is verkrijgbaar via Museum "'t Oude Slot", via Uw boekhandelaar, of rechtstreeks bij de uitgever: Anthropological Publications, Wagenaarstraat 36, Oosterhout.

Een bestelling via het Museum steunt tevens het werk van de jubilerende stichting.

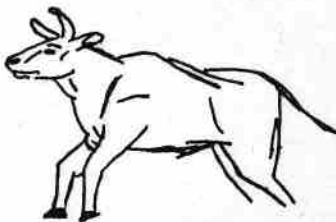
'T SMORSPOTJE.

't Ligt er nen dèùm dik boven op dat de hand en de vingers eenleiding hebben gegeven tot nogal wat spreekwoorden, gezegdes en versjes. We zullen er voor de vuist weg wat noemen. Bij het benoemen van de vingers werd meer gezegd dan pink, ringvinger, middelvinger, wijsvinger en duim. Ouders wezen hun kleine kinderen schertsend en aanschouwelijk op het verschil tussen de verschillende vingers.

Naar bed, naar bed zei Duimelot
Eerat nog wat eten zei Likkepot
Waar zal ik het halen zei langejaap
Uit moeders pappot zei korteknaap
Dan weet ik vast zei Ringeling
Dat jullie snoept
Uit moeders kast.

Duimeling hði nen os gekocht
Hannes hði 'm tðu s gebrocht
Langeman hði 'm gestoken
Fikfak hði de worst gemokt
Klèèn Pieperke woow 'm nie eten

Pinkske
Gouwe ringske
Lange lierboom
Slokwolf
Lèùzeknipper

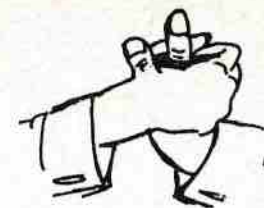
Klèèn pinkske
Gouwe ringske
Lange lierboom
Smetsmout
Dikkop

De hoofdlijnen in de linker- en rechterhand lijken op de hoofdletters M en W. Wat kan dit voor Kempische mensen anders betekenen dan: Mens Werk.

Terwijl men de wijsvinger naar iemand uitsteekt werd dikwijls gezegd: "Den dieje hi gin hem òn". De aangewezen dacht dan dat hij bedoeld werd en protesteerde natuurlijk. (Als hij tenminste een hemd aanhad). Maar dan werd de wijsvinger nog eens getoond en bewezen dat hij (de wijsvinger) inderdaad geen hemd droeg.

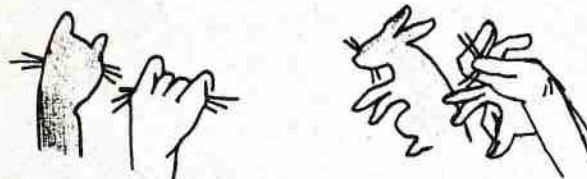
Witte vlekken op de nagels van je vingers betekenen dat je zo vaak gelogen hebt als er witte vlekken op je nagels zitten. Als iemand zwarte randen onder de nagels had, werd er gevraagd: "Zedde in de row?" Als de nagelriem aan de top inscheurt, heb je "neijnaogel". Op de "kneukels" van je vingers kun je uittellen of een maand dertig of eenendertig dagen heeft. De kneukels zijn de maanden met 31, de laagtes tussen twee kneukels de maanden met 30 dagen.

Je kunt met de
handen "de pastoor
in de prikstoel
zetten".

Bij het "putterbollen" moest je bij een worp eigenlijk de putterbol van je tegenstander raken. Maar als je putterbol zó dicht bij die van je maat bleef liggen, dat je de afstand met de spanwijdte van je hand kon overbruggen, dan telde dat ook. Men noemde dat "ònkunnes".

Het gooien van schaduwbeelden op een muur door vingers en handen in verschillende standen te houden is een geliefkoosde bezigheid.

Misschien kunnen de lezers ons nog meer vingerrimpjes bezorgen, want als iemand zegt dat het bovenstaande onvolledig is, dan zeggen wij: "Dè klopt es ne zwéérnde vinger".

Reusel, december 1974.

W.v.Gompel
G.Janssen.

BROOD EN MIK.

Brood heeft in het Nederlands een ruimere betekenis als bróód in ons dialect. In het ABN kan er bruinbrood en wittebrood onder verstaan worden (afgezien van krentebrood, e.d.), in het dialect uitsluitend bruinbrood. Voor wittebrood gebruikt men het woord mik. Het deel van het Onze Vader: "Geef ons heden ons dagelijks brood" zal door velen in onze streken ongetwijfeld een dialectische interpretatie gekregen hebben, d.w.z. Onze Vader diende wel voor bróód te zorgen, maar niet voor mik.

Het ontstaan van dit afwijkende dialectsysteem kunnen we ons a.v. voorstellen. In bepaalde gevallen gebruikt men een "algemeen" woord i.p.v. een "bijzonder". Koren betekent van huis uit eigenlijk graankorrel; men kan er dus in feite allerlei graansoorten onder verstaan: rogge, tarwe, haver, enz. In streken waar voornamelijk rogge verbouwd wordt gaat men hiervoor het woord koren gebruiken; daar waar tarwe het hoofdgewas is noemt men tarwe koren, enz. In ons gebied gebruikten de mensen vanwege hun armoedige en sobere levenswijze vooral bruinbrood, aangeduid met het "algemene" woord: bróód. Voor het begrip wittebrood moest men op zoek naar een andere term en dat werd dan: mik.

Het begrip brood (= bruinbrood + wittebrood) kon men blijkbaar missen, althans in zoverre dat er geen woord voor ontstond.

We kunnen nu het ABN- en dialectensysteem naast elkaar zetten:

ABN	dialect
1) brood	1) --
2) wittebrood	2) mik
3) bruinbrood	3) bróód

Het dialectsysteem is nu onder invloed van het ABN-systeem aan het afbrokkelen en aan het veranderen in de richting van het ABN-systeem. We verkeren nu in een overgangperiode, waarin dialectsprekers vaak beide systemen door elkaar halen. Soms is het moeilijk te doorzien welk systeem gehanteerd wordt of welke mengvorm. Bij de keuze spelen vele factoren een rol: de spreek situatie, de neiging zich aan te passen aan niet-dialectsprekers, het "culturele niveau" waarop men zich denkt of wenst te bevinden, enz.

Schematisch en vereenvoudigd verloopt de ontwikkeling in de richting van het ABN a.v.:

bróód---breun bróód-bruin bróód---bruin bróód---
 ---breun brood---bruin brood---bruinbrood
 ---bruin brood-----

mik---witte mik---wit bróód---wit brood---witbrood---wittebrood.

Vooraf het woord mik verdwijnt erg snel, omdat er geen ABN-vorm aan beantwoordt. Het is opvallend dat mik in de samenstelling krentemik het taaieste is. Minder frequente woorden veranderen en verdwijnen n.l. minder snel. Als je dialectsprekers beluistert, merk je dat ze zich in een van bovenstaande fasen bevinden, maar met de opmerking, dat ze - naargelang de spreekzituatie waarin ze zich bevinden - al of niet bewust naar een ander stadium overschakelen.

De laatste fase (wittebrood) levert de meeste dialectsprekers erg veel moeilijkheden op, omdat die indruist tegen hun taalgevoel, dat in deze afwijkend is van het taalgevoel van een van-huis-uit-ABN-spreker.

Vergelijk:

ABN	dialect
het witte paard	't wit perd
het dikke meisje	't dik meske
het witte brood	't wit bróód

Het dialectische verbuigingsstelsel verzet zich nogal sterk tegen het gebruik van wittebrood. (Waarom het ABN wel wittebrood kent maar niet bruinbrood is overigens een ander probleem).

Naast deze ontwikkeling, die hierboven beschreven werd als een woord/vorm/klankontwikkeling, heeft natuurlijk ook een inhoudelijke verandering of betekenisverandering plaats. Deze is echter moeilijk precies te beschrijven. Als iemand bróód (of brood) zegt, is niet altijd onmiddellijk duidelijk of hij bruinbrood of brood in zijn algemene betekenis bedoelt. De ABN- of dialectuitspraak biedt in deze niet voldoende houvast. Het komt n.l. vaak voor dat men een woord uit het dialect als een Nederlands woord uitspreekt, maar toch de dialectbetekenis handhaaft. Ik heb vaak genoeg beest horen zeggen i.p.v. bist, maar wel degelijk met de betekenis koe.

Uit het bovenstaande blijkt dat taalverandering een ingewikkeld proces is. Iemand die van huis uit dialect spreekt kan nog zo goed Nederlands leren, toch blijft zijn dialect een niet weg te cijferen factor, ook als hij ABN spreekt. Men kan wat dit betreft zijn afkomst niet verloochenen, maar dat is ook nergens voor nodig, dacht ik.

Reusel, december 1974.

W.van Gompel.

BEROEPEN UIT DE TIJD VAN ONZE OVERGROOTOUDERS.

Schoorsteenvegers.

Zij, welke de schoorstenen van het roet zuiveren, noemt men schoorsteenvegers.

Dit is, vooral in de steden, een der onaangenaamste, gevaarlijkste, ongezondste en moeilijkste bedrijven; dewijl zij in de hooge en menigmalen gekromde schoorstenen, zonder ladders, opklauteren, met kleine bezems het roet er eerst uitvegen en daarna met eenen ijzeren krabber de schoorstenen moeten nazuiveren.

Kracht in armen en benen, vaardigheid in de kunst van klauteren en een ruime gezonde borst, zijn volstrekte vereischten in eenen schoorsteenveger.

Deze arbeid wordt hier veelal door Italiaanse dienstjongens uitgeoefend. Niettegenstaande de onaangenaamheid en de weinige eering welke aan dit beroep verknocht is, zijn zij echter, ter bevordering van de opstijging des rooks en ter verhoeding van brand, een wezenlijke en grote behoefte in de maatschappij; weshalve zij mede aanspraak op onze erkentelijkheid hebben.

Daglooners.

Door daglooners verstaat men lieden, welke in het een of ander bedrijf der maatschappij hun werk verrigten, voor eenen bepaalden prijs per dag. Kennis van hun bedrijf, eerlijkheid, goede trouw, vlijt, waarheidsliefde, opzigt over de ondergeschikten en billijkheid in de loonvordering, zijn de hoofdvereischten in eenen goeden daglooner.

Knechten.

Zij die bij het jaar, het half jaar, de maand of de week zich voor eenen bepaalden prijs bij iemand verhuren, om den eenen of den anderen arbeid te verrigten, noemt men knechten, hetzij deze gehuwd of ongehuwd zijn, bij den huurder inwonen of niet, den kost bij hem genieten, of op eigenen kost werken.

Dezelfde hoofdvereischten, die bij den daglooner opgegeven zijn, worden mede bij eenen goeden knecht gevorderd.

Meiden.

Alle ongehuwde lieden van het vrouwelijk geslacht, welke zich voor eenen bepaalden tijd en prijs verbinden, om zeker vrouwelijk werk waar te nemen, noemt men meiden.

Eene meid, welke zich den naam van goed wil waardig maken behoort waarheidlievend, eerlijk, trouw, arbeidzaam, oplettend, ordelijk, zindelijk, dienstvaardig, bescheiden en nederig te zijn. Ook deze genoemde betrekkingen zijn nuttig en allernoodzakelijkst voor de maatschappij.

Uit: een uitgave van Grolsch 1973.

M.E.Fokkelman-Urlings.

EEN VAN DE VELE WIJZEN VAN MEI-VIERING.

In het volksleven staat ze in het teken van de overwinning van de zomer op de winter.

De Heiboom, sy,bool van het "zonnige" jaargetijde, wordt feestelijk ingehaald na een kroningsritueel van de Heigraaf.

Nadat de boom geplant is, wordt een rondedans eromheen gehouden, tijdens welke de Heigraaf zich uit het vrouwvolk een Heigravin mag kiezen en haar de kroon op het hoofd zetten.

Het liedje: Daar ging een paterke langs het land

met het refrein: "Hei, 't was in de Mei zo blij", herinnert er nog aan.

In de nacht van 30 april op 1 mei trekt men er op uit om allerlei brandhout bij elkaar te zoeken voor het grote Meivuur, dat na het dansen rond de boom moet worden ontstoken. Het is een oud germaanse reinigingsrite om kwade geesten te weren bij het prille begin van het nieuwe leven, dat zomer heet.

In het Noorden des lands is het slepen van hout en andere zaken verplaatst naar de nieuwjaarsnacht.

Vaak onttaardt dit slepen in die nacht (van nieuwjaar) of 1 mei in vernieling of diefstal van spullen, die niet brandbaar zijn.

Het is daarom aardig een plakkaat te lezen van 28 april 1580 van "De Raeden des Coninx van Spaengien etc. geordoneert in Vrieslandt":

. . . . Alsoe den eersten dach May aenstaende, ende het van oudts gewoontlick is veele nachtloopingen alomme te holden, onder pretext van Meyboomen te planten; hetwelck wij vreesen, solde moegen eenige occassie te geven van weegen den quaetgunders van den gemeenen ruste yetwes aengericht te worden, tot preyuditie ende verderff van den goeden vromen inwoenderen der steeden"

Den volgt de verbodsbepaling: "Op den eersten May, ofte de naevolgende nachten eenige Meyboomen te planten, oft eenichzijnts nachtloopinge, als men van olts gewoontlick is, te holden."

Ook is verboden "baecken ofte stroo te bernen (branden) noch op die wal-len noch op te straeten"

Rijksarchief Leeuwarden.

B.H.A.Fokkelman.

In de reeks "Bijdragen tot de Studie van het Brabantse Heem" is verschenen als deel 13: Mesolitische Oppervlaktevondsten van de Zwarte Horst-Weijer in de gemeente Luyksgestel (N.Br.) door Nico Arts.

Dit boekje van 28 pagina's en rijk aan illustraties kan besteld worden bij de administratie van onze stichting, Boschdijk 462 te Eindhoven, tel. 040 - 61795.

Prijs f.2,50 - per post f.3,40.

Monumentenkaart van Nederland.

Verschenen is de zgn. Monumentenkaart van Nederland.

Hij is voor f.0,50 bij de A.N.W.B. en V.V.V.-kantoren verkrijgbaar, Geen geweldenaar, maar wat wil je voor deze prijs.

KOOPAKTE VAN VISVIJVER, aertijds gelegen te Steensel nabij de toren waar nu de St.Lucijweg is, uit het jaar 1788.

Regt folio: het slands zegel.

Zegel van 6 stuivers.
Get.: J.H.Keller.

OP CONDITIE EN VOORWAAR.

Den hierna beschreven, zoo zal Christiaan Bressers, en Willem van de Poel, in qualiteit als wettigen en beledigde voogden der onmundigen van wijlen Dionys Jansen en Meggelina van Boxel egte luijden, gewoont en overleden tot Steensel in dato 9de April 1788, naer voorgaende gedaene drie Zondagsche publicatien en vejlinge publiceç en voor allen man, ten overstaan van den geregte van Steensel, verkopen een huijsinge, Schop en verscheijden parcelen zoo van akker als wijdevelden met een visvijver onder Steensel, als mede een houtbusselen, onder Knegsel en twee weijvelden onder den dorpe van Riethoven, gestaen en gelegen, soo en invoegen hierna gespecificeert zijn Staande.

Art.1.

Eerstelijc zal men deselve goederen beleggen en inzetten en daarna afhangen, om Caroly Guldens, tot goed hollands geld, alken gulden gerekent, in geen minder Specie dan Schellingen gereduceert op vijf en een halve Stuyver te betalen, Zullende de hoogsten beleggen en insetten het regt van voormijnen hebben naer ouder gewoonte.

Art.3.

Hem indien er twee of drie of meer tesamen mejnden en men niet Stinctelijc den eerste mijnder konde Weten, Zullen deselve aenstonds daer over met mal-kanderen moeten accorderen, of anderssints zal men hetselve op nieuw af-hangen en verkopen op en gelijk alle Verschilen en twijfelagtigheden en misverstanden in het Stuk van insetten, mijnen of Slaan ter uijtlegging interpretatie en decisie staan van Heeren Scheepenen en Secretaris op deese vercooping praesent Zijnde.

Art.4.

Hem zullen de voornoemde verkoopers hem mogen houden aan den eersten, twee-den, derden of meerdere mejnder, Slager of ontslager, te weeten aan die-gene hen gelieve zal, zonder tegen Seggen van iemand, of redenen te al-legeren waaromme zulk geschiet.

Art.5.

Hem de kooper of koopers het sij bij inset of mijninge koper blijvende, sul-len gehouden weesen te Slaan, veel of weijnig slagen naer haer welgevallen doende, Iederen slag eenen Gulden halv voor diegene het ontslagen werd naer ouder gewoonte.

Art.6.

Hem zullen de coopers gehouden weesen in 't geheel te betalen den 40^e pen-ning zooveel als vanwegens Iederen coop aan het gemeenelandt verschult wordtm en dat aanhanden van den ontfangen daertoe in deese Dingbanken ge-authoriseert zijnde, met daerenboven van Iederen afsonderlijken koop als ordinair agt Stuyver hem Competeerende voor 't uijtrekken en verzenden vandien na 's-Bosch.

Art.7.

Hem zullen de Coopers gehouden weesen te betalen het Schrijven van de Veste en opdrachte met het uijtmaken vandien, met des Slands Segels daartoe benodigt en Scheepens jura daartoestaande, mitsgaders voor het op en afschrijven van ieder perceel ten quohiere en al hetgeene te betalen is zijnde.

Art.8.

Hem, de koper of koopers zullen van iederen koop, die afzonderlijk verkogt wordt, door de Secretaris geleverd worden een copie of dubbelt deeser conditie en voorwaarden, voorzien van Slabds zegels als daertoe vereijst word, also deese voor minute protocollair gehouden, en waervoor deselven aen den Secretaris boven en behalven het Slands Segel zullen moeten betalen drie gulden tien Stuyvers en ingeval in 't geheel in eene koop verkocht werd, Seven Gulden tien Stuyvers, boven en behalve de restitutie der benodigde Slands Zegel.

Art.9.

Hem zullen de koper of koopers al nog boven en behalven het geint voors., moeten betalen enen Stuyver tot Salaris en vacatie van Heeren Scheepenen, Secretaris en voster van ijderen gulden der kooppenningen, Slagen en te begrote Lasten, Renthen of Chijsen in Capitaal gerekent in gelijke voegden 40^e penning aan het gemeene Landt verschult werd, onder haar te verdelen naar ouder gewoonte.

Art.10.

Hem zullen de koopers al nog gehouden weesen te betalen tot wijncoopsom van iederen gulden der kooppenningen, en slagen, eene Stuyver te heffen en te beleggen naar believen en welgevallen der verkopers, alles prompt te betalen bij den uijtgang des hoogsels en 't vallen der kaersen, zonder eenige de minste kortingen en overdronken zijnde, zal halv en halv betaalt moeten worden en als overschietende, ten voordeelen deeser vercooping zijn.

Art.11.

Hem de koopers zullen eenijder haar gekogte aanvaarden zoo en in dier voegen als in deese speciale Conditie gemelt zal worden, zonder dat de verkopers in eenige juijste of precise groote ofte mate wil gehouden zijn; als 't naer te Specifiveerende verkogt zoo groot en klein gelegen.

Art.12.

Blijvende ook in zijn volle magt en volle, alle en ijgelijke Conventien en Restrictien, tussen de propalearissen deeser te verkopene en derselver naast aangelagene goederen en Ervens in vootijden daerover aangegaan en gemaakt vermogens de brieven en bescheijden daer van zijnde.

Art.13.

En of namaels bevonden wierde dat uijt de naergespecificeerde goederen eenige meerdere of mindere pagten Renten of Chijsen mogte te vergelden Staan, dan als hier naer zal werden uijtgestoken en begroot zodanige Chijsen of pagten zullen de verkopers en kopers malkanderen refunderen en goed doen of wel aankopen, indien die Erfelijk of losbaar zijn jegens de penning 33 1/3 en losbaar zijn volgens de brieven en bescheijden daer van zijnde de koornpagten jegens 350 Guldens het bosse midde.

Art.14.

Hem de koopers zullen uijt de dra beschreven te verkoopen goederen moeten blijven vergelden de Dorps en Slands Reële Lasten op haar te koopenen alrede gestelt of nog te stellen. Mitsgaders zodanige Renthen, Chijsen en pagten, als op, deselve zal worden begroot, waarvan de winninge en verboeking zal slaan ten laste van de koopers.

Art.15.

Hem worden deesen goederen verkogt met zodanige voor en nadelige Regten, Usantiën en Servituten zoo vanwegens Steegen, Straaten, Slooten, Waterlaten en verdere gebuurlijke Regten als van ouds en Regtswegen tot de na te beschrijvne en zijn gekogte goederen zijn gehorende en te onderhouden zijn, Staende zonder dat daaronder eenige Leengoederen zijn gecompheendeert, en zullen de koopers ook daer over moeten laten weegen die daertoe geregtigt zijn.

Art.16.

Hem zullen de koopers, Slagers of ontslagers gehouden sijn deesen en navolgende Conditien en voorwaarden in alles te agtervolgen en naer te komen en des verzogt werdende zoo wel bij het insetten, mijnen, Slaen of ontslaan, als bij het uijtgaan des hoogsels gehouden zijn te Stellen twee Suffisante borgen binnen deese Dingbanke woonachtig geneegsaem ge goed en weesende, welke borgen benevens de koper onverschijden en een voor al als koopers, Slagers of ontslagers gehouden zijn deesen en navolgende Conditien en voorwaarden in alles te agtervolgen en naer te komen en des verzogt wordende zoowel bij het insetten, mijnen, Slaen of principaal en onder afstand van de voorregten van voortgang, Splitsing, uijtwinninge en van allen anderen beneficien de borgen na Regten Competeerrenden moeten geloven op verband van hunnen persoonen en goederen en verkrijgende kooppenningen en Slagen, Mitsgaders deeses conditien en voorwaarden in alles te zullen voldoen en naerkomen, andersints en bij foute vandien, zal het aen de verkoopers vrij staan, en gepermitteerd zijn, om deselve goederen of eenig perceel van dien wederom naer en aen zich te mogen nemen en houden ofwel aanstonds of naer een Zondagsche publicatie andermaal te verkopen ten periculen en Schade van de Gebrekkige, meergelding zal weesen ten profijte deeser vercooping en de mindergelding zal men met alle de kosten op den gebrekkigen bijde of een zijner borgen verhalen, als met regt overwonnen Schult waer aen een ijders sig moet Submitteeren bij en mits deesen.

Art.17.

Hem zullen de koopers, slagers of laatste ontslagers behoorlijke veste en opdrachte wegens iederen Coop gedaen worden, voor den Geregten alhier, of daer gelegen zijn, met gelofte van Guarantschap zoo als gebruikelijk is, en wel binnen agt dagen naer het uijtgaan van het hoogsel, of wel op zodanigen dag dat als de verkopers ten dage des hoogsels dog binnen ses weeken daer naer zal designeren en vaststellen, tot welke vest en opdracht den koop of koopers, haer alijdt gereed zullen moeten houden om die invoegen voors^o en op zodanige tijt als bij de verkoopers geprefigeert zal werden te ontvangen, en zullen deselve haere kooppenningen met de Slagen tot verhogen vandien, even voor het passeeren der veste moeten betalen, in goed gepermitteert geld als voor aen handen van de verkoopers zonder daarvan in gebreken te moge blijven of eenige de minste kortingen te mogen doen.

Art. 18.

Ham reserveren de verkoopers, om ingevalle de navolgende koopen of eenige van dien niet hooggenoeg na hun gedagten in den afmijn kwamen te gelden en beslagen wierden, de zodanige alsdan telkens te mogen ophouden, en waer op verkoopers Sig niet eerder Sullen behoeven te declareren tot voor het uijtgaan des hoogsels.

Art. 19.

De Verkoopers Reserveren aen Sig de magt om de huijsingen en goederen eerst int generaal en daarna in 't speciaal ten beurde te mogen brengen, vervolgens het zelve bijde tot het uijtgaan des hoogsels zal open blijven Staen als wanneer bij uijtgang des hoogsels de verkopers zig aen de meergelding het zij in het geheel of gedeeltens zullen declareren in voegen eenyder Zijn Gebodt gestand zal moeten doen, waertoe deselve sig moeten Submitteren bij deesen, zonder dat de koper of kopers, Slagers of ontslagers van de mingeldige iets voor Slaggelt of andersints zullen mogen pretenderen.

Deese goederen zullen kunnen worden aanvaerd, als de huijsinge hof en wijvelden te halv maert, het akkerlang 't oogst aen de stoppelen, van den aenstaende jara van 1789 tot welke tijt de verkoopers qaa het gebruik van vrugte en huure sijn. Reserveerende, en zullen de Slands Rëeële en dorpslasten, tot lasten der koopers ingaen met de pagte daerop staende en aenvang nemen met de Koningsbede integaen met den 17 September van deesen jaere van 1788 en anderen daerop en Successivelijk volgende over den jaere van 189.

De naerte Specificiceeren goederen zullen te hoogsel blijven Staen tot op den 22 mei 1788, om drie uren 'smiddags als wanneer en op welke tijt het-zelve zal uijtgaan met Eijndekens brandende kaersen en voor 't bevrijden en aensteken derselve diegeene welke koper of koopers blijvende voor ieder deselve moeten betalen zoo en als van ouds daer toe alhier in de Dingbanke is Staende, Inmiddels kan eenyder nog hoogen, en Slaan, het zij op 't geheel of gedeelte aan handen van den Secretaris als houder en bewaarder deeser Conditie en voorwaerden en bij desselfs absentie aanhanden van den praesident Scheepen in loco doende en dienende ijderen slag als voor.

Onder welke voorsch^o Zoo Generale en navolgende Speciale Conditie en voorwaerden, Soo word alhier te beurde gebracht om te verkoopen in perceelen en als volgt:

Tiende Coop

Een perceel visvijver genaemt De Vlaes zoo groot en klein tans gelegen, Noord Marten vandenbergh, West de Weduwe Jan de Bakker, Oost de weg, Zuid de gemeente. Dit perceel aen te vaerden met 1° January 1789, tot en op welke tijt het gebruik en op zijnde vis gereserveert wordt.

Zijnde dit perceel voorzover bewust voor als nog met geen Slands of dorpslasten belast.

Onder welke voorsch^o conditie de voorgemelde vijver belegt en ingeset, op Sestien Gulden bij Peeter Coolboenders, afgehangen van 20 Gulden, gedaelt en gemijnt bij Francis Geerits op Seventien Gulden Dico 17: 0 0
Slaat tien slagen 5: 0 0
22: 0 0

Franciscus Geerits verklaart op heden den 22° Mei 1788 deese Coop ten behoeve van de Roomsche Gemeente gedaen te hebben, ten gebruikte van den Heer Pastoor deselver Gemeente in den tijt Zijnde, dees Coop ingezet op den

5° en ten hoogsel gestelt op den 22° Mei van 1788 den gepraefigeerden dag des hoogsels sijnde, een Eijndeke brandende kaerse ontstoken zijnde, bij uijtbrandinge desselven, is de Roomsche Gemeente van Steensel ten gebruikte van den heer Pastoor fungeerende zijnde, en komende als Cooper gebleven en hebben Arnoldus Keeris en Peeter Coolboenders, als Kerkmeesters van Steensel, sig als borgen gestelt en hebben geloofd als in deese conditie is gemelt, ware getekent: Arnoldus Keeris, P. Coolboenders.

Also bij opcijfering is gebleken naer dat de hoogsels met Eijndekens brandende wassen kaerse zoo van de generale als de speciale Coppn waeren uijtgegaen, dat de Speciale Coopn meerder als de Generale Coop zijn bedragende zoo declareren zig de verkoopers qqa aen de meergelding en dus aen de Speciale Coopn.

Aldus de voorenstaende huijsingen en annex Landerijen, visvijver en houtgewas openbaerlijk verkogt, Ingeset, beslagen Soo in het geheel als in perceelen, ten hoogsel gestelt, op den vijfde Mei en de hoogsels gesolemniseerd den twee en twintigste Mei beide van 1700 agtentaghtig Zoo en als bij iederen Coop Staet gemelt tot Steensel ter pretentie Mattijs van Nunen en Hendrik Keeris Scheepenen, de minute is ten Register van publicoque Coop getekent.

Quod attestor
A.D.Bie... S'Secret....

Secretarieelen jura als in deese gemelt tot 3-10-0
& Schot van 't Zegel 0- 7-0

Solvit.

10° Coop:

Voor de Roomsche Gemeente tot Steensel als copers van een visvijver genaemt de Vlaes ten gebruik van den Heer Pastoor, tans zijnde en komende welk perceel onder den dorpe van Steensel gelegen en op de publicoque Coopdag der Erfgoederen der onmundige van Dionijs Jansen aengekomen.

In dato Steensel
5° en 22° Mei 1788.

Ingezonden door:
H. Huijbers.

Binnen afzienbare tijt - najaar 1975 - zal verschijnen "De Negende Zaligheid", dat een cultuur-historisch beeld van Bladel en Netersel wil geven. Ofschoon Bladel qua naam niet tot de Acht Zaligheden behoort, is het er nochtans het hart van, aldus de samenstellers. Geïllustreerd met een honderd-tal foto's, kaarten, reproducties en tekeningen, omvat "De Negende Zaligheid" 4 delen: de prehistorie van dit Kempenland en de historie tot ± 1900 door M. Roymans; de Snietersen door Frans Veraertent, Bladels land- en natuurleven door J. van der Heijden en Bladels volk en zijn ambachten door Charles Baelemans. Te bestellen: V.V.V. Bladel, Marktstraat 7. Bij intekening vóór 1 juli f.21.50; na 1 juli: f.27.50.

RYTHOVIUSBRODEN OF PINKSTERKOEKEN.

Na mijn uiteenzetting over het Rythoviuschilderij in de vorige Rosdoek, wil ik in dit artikel het graag eens hebben over de Rythoviusbroden of Pinksterkoecken, waardoor ook nog de herinnering aan deze grote 16de eeuwse kerkvorst enigszins bewaard wordt.

Deze "parel der Zuidnederlandse bisschoppen" had uit zijn bezittingen een deel bestemd voor zijn seminarie en voor studiebeurzen. Het "Nieuw-Nederlandsch Biografisch Woordenboek deel V, Leiden 1921, in zijn artikel "Rythovius" vervolgt dan: " Hij stichtte voor Riethoven en verschillende plaatsen een rente, waarvan aan ieder kind, dat het Onze Vader, Wees Gegroet, Geloof, Tien en Vijf geboden en Akten kon bidden met Kerstmis en Pasen een koek gegeven moest worden. De rente te Riethoven brengt nog f.3.75 op en jaarlijks met Pinksteren worden aan de kinderen koeken gegeven. Hij stichtte ook een rente voor de schoolkinderen, afstammelingen zijner familie te Riethoven en omtrek, welke tot 1914 nog honderd gulden opbracht, doch thans wegens den oorlog renteloos is geworden"

In een codicil (eigenhandig geschreven en ondertekende toevoeging door Rythovius aan zijn testament van 15 okt.1576) van 26 okt.1582, stelt de bisschop een legaat van duizend Rijngulden, ieder ter waarde van 40 pond Vlaams, beschikbaar, "om in de aangrenzende dorpen van Riethoven op de hoogtijdagen van Kerstmis en Pasen wittebroden uit te delen aan de kinderen, die in de kerk, publiekelijk (d.i. ten overstaan van de aanwezige geloovigen) het Onze Vader, Wees Gegroet, de Twaalf Artikelen, de Tien geboden en de Vijf geboden der H.Kerk en de vier voornaamste Waarheden des Geloofs van buiten kunnen zeggen in de eigen moedertaal, of in ieder geval hun best daartoe doen, volgens de tekst van de catechismus, die te Riethoven, Eersel en overige dorpen in gebruik is.

Daartoe zal ook aan elk van die dorpen de som van 100 Rijngulden geschenken worden, op voorwaarde een rente te kopen, waardoor deze jaarlijkse uitdeling betaald kan worden. Zo niet, dan zal de rente vervallen aan de fundatie die ik te Riethoven heb gesticht."

Zoals U weet is een fundatie in kerkrechtelijke zin, een aan de kerk vermaakt roerend of onroerend goed waarvan de rente of opbrengst dient voor de bekostiging van bepaalde bestemmingen.

Afgaande op het legaat van duizend Rijngulden, dat over de dorpen moet worden verdeeld - elk dorp zou de som van 100 Rijngulden geschenken worden - moeten tien dorpen behoren tot dit legaat.

Dat waren Riethoven en Eersel, die met naam genoemd worden, voorts Bergeijk, want "in geval deze beschikking niet gevonden wordt na mijn overlijden, dan zullen de executeurs zich schikken naar de richtlijnen van de pastoor van Bergeijk de eerw. Heer Joannes Daems, of diens opvolger,": Steensel, waarvan zijn secretaris Gerard Peters - ook bekend als meester Gerard van Steensel - afkomstig was. Welke de overige dorpen zijn geweest is mij onbekend. Eersel schijnt zich niet te hebben verplicht een rente te kopen, waardoor de jaarlijkse uitdeling bekostigd kon worden; tenminste wordt nergens melding gemaakt van een dergelijke uitdeling, evenmin trouwens als Steensel waar ook geen enkel spoor te vinden is.

Ik heb kunnen achterhalen, dat in Waalre, rond Pasen - meestal op Paaszaterdag - de schoolkinderen een krentebol ontvingen, die door de gemeenteveldwachter in de klassen werd uitgedeeld. Na de uitdeling begon de Paasvakantie. Voor het laatst is het geweest in 1935, Paaszaterdag, 20 april.

In Westerhoven bestaat deze Rythoviustraditie nog wel, met een verschuiving van de tweede naar de eerste Pinksterdag.

Op de eerste Pinksterdag wordt aan alle kinderen tussen nul en twaalf jaar een krentebol met veel rozijnen erin gegeven. Deze bol heeft ongeveer twee keer de grootte van een normale bol. Ook waren het wel eens speciaal vervaardigde eierkoecken. De uitdeling vond oorspronkelijk plaats in het plechtige Pinksterlof in de kerk, maar sinds enkele jaren - het lof is immers praktisch overal verdwenen - geschiedt dit op het plein voor het gemeentehuis, door de burgerlijke overheid. Nadat de burgemeester of een andere autoriteit een woord van welkom heeft gesproken tot ouders en kinderen, wordt vijfmaal het Onze Vader en het Weesgegroet door een of meer kinderen opgezegd.

Volgens een krentebericht uit 1960 schijnt deze uitdeling ook een wedstrijd te zijn in mooie kleren en kinderwagens. Pastoor Brands van Westerhoven was zo vriendelijk mij uit het parochie-archief dat ruim 80 jaar oud is, een tekst over de "Pinksterkoecken" toe te zenden. Hier volgt een gedeelte van de letterlijke tekst:

"Telkenjere worden door de burgerlijke overheid, bij de openbare school op de tweede Pinksterdag circa 4 uren koeken uitgedeeld aan de kinderen beneden de eerste H.Communie. Deze gelegenheid wordt door de moeders gebruikt om de wedijveren welk kind het netst gekleed is. 't Is een ware monsterring Uit het testament van Rythovius zou men kunnen afleiden, dat alleen bedoeld zijn kinderen die tot de jaren van verstand gekomen zijn, als aansporing tot het leren van datgene wat zij op die leeftijd weten moeten.

Wat de bepaling betreft van Pinksteren in plaats van Kerstmis en Pasen, die zou mogelijk te verklaren zijn omdat bij een meer uitgebreide bedeling gelijk thans plaats heeft het er niet meer aan is en Pinksteren een geschikter tijdstip is in het jaar dan Kerstmis of Pasen."

Tot zover de letterlijke aanhaling van het parochie-archief. Te Dommelen kent men ook nog de Pinksterkoekuitdeling op Pinksterzondag. Ofschoon men op geen enkel document terug kan gaan voor dit gebruik, zegt men algemeen: "Van Rythovius". Of dit alles met de historie klopt kan men in zoverre betwijfelen, dat gemakkelijk genoeg een dergelijk gebruik naar herkomst aan die bisschop wordt toegeschreven, omdat het zo in Riethoven en Westerhoven is. Hetzelfde moet trouwens gezegd worden voor Waalre, waar het gebruik, zoals reeds gezegd, inmiddels geheel verdwenen is.

En tenslotte in Riethoven zelf. Oorspronkelijk op de tweede Pinksterdag. Sinds 1974 op Pinksterzondag na de laatste Mis in de voormiddag. Het gebruik schijnt echter - zoals ik heb horen zeggen - geleidelijk aan te vervagen door gebrek aan belangstelling. Dit is natuurlijk heel goed te verklaren door het feit, dat de huidige plaatsen door "import van elders en afname van de autochtone bevolking, minder aan deze traditie hechten, omdat men van de historische achtergronden onkundig is. Mogelijk zou men kunnen overwegen - en ik heb dit al eens namens onze heemkundige studiering "De Acht Zaligheden" aan de pastoors voorgelegd - deze uitdeling te doen aan de kinderen die hun eerste H.Communie doen.

Het lijkt mij persoonlijk een zinnig voorstel, als we weten, dat in vroeger tijden de eerste Communie vaak met Kerstmis of Pasen plaats vond en de kinderen bij wijze van een laatste onderzoek naar de kennis van "de eerste Katechismus" dezelfde geboden en geloofswaarheden opzelden, die vermeld staan in het testament van Rythovius, waarna de priester een gebed over de kinderen uitsprak: "Respice, quaesumus, Domine, ad puerorum praesentium devotionem Zie genadig neer, Heer onze God, op deze kinderen, die hier in de kerk op eenvoudige wijze van hun geloof getuigen" Voor liturgisch geïnteresseerden wijs ik er op, dat een spoor van dit oud gebruik nog te vinden is in het zogenaamde "manuale missae et officiorum" (een zangboek met latijnse gezangen op gregoriaanse melodie) waar de liturgie van de eerste H.Communie te vinden is onder de titel: "De solemnium primae Communionis functione."

Wat trouwens het opzeggen van de gebeden betreft ziet men dat het nog een restant is van de in de middeleeuwen opgerichte en tot in de 18de eeuw bestaande "dominicaal-scholen" of zondagscholen, waaruit in de 19de en 20ste eeuw is voortgekomen de "verklaring van den katechismus" op de zondagmiddagen - een half uur vóór het zondagse lof.

"Het karakter van de stichting verraaft (dan ook) duidelijk de bezorgdheid van Rythovius voor het behoud van het geloof in zijn geboortestreek. Zij werd gemaakt door een man die van nabij den godsdienststrijd in de dagen van de Reformatie meemaakte. Meer dan drie en een halve eeuw is het geleden dat de stichting tot stand kwam. Zij is nog, zij het in gewijzigde vorm, in leven in de dorpen zoals Riethoven, Dommelen en Westerhoven."

c.f. art. Jeugd in de Kempen door Uri Noteboom, als bijdrage in "Land en Volk van Brabant" o.l.v. Anton Coolen.

Uitg. Kosmos, Amsterdam/Antwerpen 1950.

Het zal misschien verwondering wekken, dat de pastoor van Bergeijk zo nadrukkelijk als een soort exécuteur testamentair door Rythovius werd aangewezen.

Als men echter weet, dat de parochie van Riethoven in 1442 van de moederkerk Bergeijk afgescheiden werd, maar dat de pastoor van Bergeijk o.a. het benoemingsrecht behield van de pastoor van Riethoven, kan men Rythovius' beslissing beter begrijpen.

B.H.A.Fokkelman, Eersel.

Nog meer spookverhalen.

Wie plezier beleefd heeft aan "spokerijen in de Kempen" van Johan Biemans (nu al de vierde druk, f.17.50) kan voorlopig verder. In dezelfde reeks van de Europese bibliotheek te Zaltbommel:

- spokerijen in de Baronie van Breda, door Jacq Simminghe - f.15.90
- spokerijen in het Maasland (Oss en wijde omgeving),
door G.Ulijn - f.19.90
- spokerijen in Brabants Westhoek, door Jacq Simminghe - f.16.90

Nederlandse monumenten in Beeld.

Dit werk verschijnt in 4 delen à f.15.-- per stuk. Ieder deel handelt over de monumenten in een groep provincies, b.v. deel I: Groningen, Friesland en Drente, deel II: Overijssel, Gelderland en Utrecht.

De inleiding geeft een overzicht van wereldlijke en kerkelijke bouwkunst en monumenten. Dit wordt in beeld gebracht door bijna 200 afbeeldingen telkens. Samenstellers als H.M.van den Berg, R.Steensma en A.G.Schulte staan borg voor een hoog gehalte.
